

Resûl-i Ekrem'in tavsiye ettiği şekilde "iştirâk gibi nakletmek" esastır. Ayrıca bu kapı açık tutulursa telfiki iyi yapamayanlar da buna teşebbüs edecek ve hadisleri korumada zorluk çekilecektir. Bununla birlikte Mâlik'in de zaman zaman telfik yaptığı ve telfikli rivayet naklettiği bilinmektedir (*el-Muvaṭṭaʿ*, "Nüzûr", 6).

II. (VIII.) yüzyıldan sonra gelen hadis âlimlerinin çoğu, sika olan ve rivayet işini iyi bilen kimselerin telfik ile hadis rivayet etmelerinde sakınca görmemiştir. Ahmed b. Hanbel, Buhârî ve Müslim gibi hadis imamları genellikle bu yöntemi kabul etmişler ve kendi eserlerinde bu yolla hadis nakletmişlerdir. Bilhassa Müslim telfikin her türünü çokça uygulamıştır. Bu durum bazıları tarafından onun bir üstünlüğü diye görülürken Beyhakî ve Zeynüddin el-İrâkî gibi âlimler bunu bir eksiklik olarak değerlendirmiştir. Ancak Müslim'in bu konuda çok titiz davrandığı, telfik yaptığına da buna ya isnadda ya da metin içerisinde veya sonunda mutlaka işaret ettiği bilinmektedir (meselâ bk. "İmân", 2, 3, 14, 23, 24, 27, 28, 29, 40, 45, 60, 118, 147). Öte yandan bir kısım âlimler ister kasıtlı ister hata ile olsun telfikle biri mürsel veya mevkuf, diğeri münved ve merfû iki yahut daha fazla hadisin birleştirilmek suretiyle muttasıl hale getirilmesi, bazı çeşitlerinde idrâc ihtimali olan lafız farklarının göz ardı edilmesi, râvileri birbiriyle görüşmeyen an'aneli bir rivayetin sırf muhteva birliği gerekçesiyle diğerleriyle birleşmesi ve bu yolla birçok illetin ortaya çıkması ihtimali bulunduğu için hadiste telfiki câiz görmemiştir. Bir hadis kitabının birkaç şeyhten dinlendikten sonra sadece birinin asıl nüshasıyla karşılaştırılıp alınmasını, daha sonra hepsinden nakledilmesini bazı âlimler câiz görmüşlerse de, bu uygulama genellikle doğru bulunmamıştır. Hadisleri telfik edilecek iki şeyhten biri sika, diğeri mecrûh ise ikincinin rivayetinde idrâc vb. bir kusur bulunma ihtimali olduğundan bunların rivayetlerinin birleştirilmesi de hoş karşılanmamıştır. Ahmed b. Hanbel bu şekilde gelen telfikli rivayetleri nakletmiş, ancak sihat şartı gözetken Buhârî ve Müslim bunlara itibar etmemiştir. Telfikli rivayetlere daha çok siyer ve megâzî kitaplarında rastlanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü's-Salâh, 'Ulûmü'l-hadîs, s. 223-225; Nevevî, İrşâdû tullâbi'l-hakâ'ik (nşr. Nûreddin İtr), Beyrut 1411/1991, s. 163-164; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, İhtîşârü 'Ulûmü'l-hadîs (Ahmed M. Şâkir, el-Bâ'isü'l-haşiş içinde), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütüb-i'l-ilmiyye), s. 147; İrâkî, Fetḥu'l-muğîs, s. 269-271; a.mlf., et-Takvîd ve'l-izâh (nşr. Abdurrah-

man M. Osman), Beyrut 1401/1981, s. 232-233; Süyûtî, Tedrîbü'r-râvî (nşr. Abdülvehhâb Abdül-latîf), Beyrut 1409/1989, II, 111-112, 124-125; Keşfü'z-zunûn, I, 480; Tâhir el-Cezâirî, Tevcihü'n-nazar, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), s. 316-319; Tecrid Tercemesi, Mukaddime, I, 474-476; Mücteba Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, s. 400-401; Yâsir Ahmed eş-Şimâli, Cem'ü'l-müfterak mine'l-hadîs'i'n-nebevî ve eşeruhû fi'r-rivâye ve'r-ruvât, Amman 1999, s. 23-27, 45-47, 64-66.

BÜNİYAMİN ERUL

TELFİK

(التلفيق)

Fikihî bir meselenin hükmünü farklı mezheplerden seçilen unsurları bir araya getirerek oluşturma anlamında terim.

Sözlükte "dikmek, yamamak, eklemek" anlamındaki **telfik**, fıkıh usulü terimi olarak "bir meselenin hükmünü birden fazla mezhepten seçilen unsurlardan yararlanarak oluşturmak" demektir. Abdestli bir kimsenin, hem mahremi olmayan kadına dokunduğu hem vücudundan kan aktığı halde birinci durumun Hanevî, ikincisinin Şâfiî mezhebine göre abdesti bozmadığı hükümlerini bir araya getirip kendini abdestli sayması telfik için verilen örneklerdendir. Bu terim hakkında yapılan tariflerin bir kısmı farklı mezheplerden alınmış hükümlerin bir araya getirildiğini, diğer bir kısmı bununla daha önce hiçbir müctehidin sahih olarak nitelemediği abdest, zekât ve nikâh gibi yeni bir şer'î hakikatin ihdas edildiğini vurgular.

Mukallidin (âmmî) karşılaştığı bir meselede, farklı mezheplerden kendisine en az yükümlülük getiren yahut uygulanması kişisel durumu açısından en kolay olan görüşü tercih edip edemeyeceği (el-ahz bi'l-eḥaf) tartışması mezheplerin istikrar kazanmaya başladığı döneme kadar uzanmaktadır. Fıkıh usulünde genellikle "ittibâu'r-ruhas / tettebbuu'r-ruhas" başlığı altında tartışılan bu meselede olumsuz tavır ortaya koyan müellifler görüşlerini temellendirirken çoğu defa taklit kavramının muhtevasından hareket etmektedir. Onlara göre taklidin temel unsuru âmmî-âlim ilişkisi olup âmmî fikihî bir görüşe değil o görüşün sahibi olan âlime uymaktır; dolayısıyla mukallid fikihî görüşler değil, âlimler arasından tercih yapabilir. Mukallidin kendisi için en kolay bulduğu görüşü seçebileceğini savunanlara göre ise bütün meselelerde tek bir âlime veya mezhebe bağlı kalmayı zorunlu kılacak bir kural koymak fıkıh usulü açısından mümkün

değildir. Yaşadığı bölgede veya toplumda bir mezhebin hâkim bulunması, hatta kendisinin bu mezhebin fetvaya esas olan görüşlerinin (müftâbih) isabeti hakkında zann-ı gâlibe sahip olması mukallidin bu mezhebe dayalı fetvalara bağlı kalmasını gerektirmez. Öte yandan bu görüş sahipleri İslâm'ın kolaylık dini olduğunu ve insanların maslahatını gerçekleştirmeyi hedeflediğini vurgulamaktadır. Telfik ile ittibâu'r-ruhas kavramları arasında başlıca iki fark bulunmaktadır. Öncelikle ittibâu'r-ruhasta farklı meseleler için farklı mezheplerin görüşleri alınmakta, telfikte ise bir mesele hakkında herhangi bir mezhep tarafından ileri sürülmeleyen bir hüküm çeşitli mezheplerden alınan unsurlarla meydana getirilmektedir. Ayrıca en kolay veya şahsî maslahata en uygun olanı tercih etme anlamı ittibâu'r-ruhasın zaruri bir unsuru iken telfik yöntemiyle mukallide daha ağır gelen bir hüküm elde etmek mümkündür.

Telfik kavramının, en az yükümlülük getiren fikihî görüşün tercihi dair usul tartışmaları çerçevesinde ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Bu kavramla ilişkili birtakım meselelere VII. (XIII.) yüzyıldan önce kaleme alınmış usul eserlerinde rastlanmaktadır. Ancak telfikin tettebbuu'r-ruhasından farklı bir mesele sıfatıyla VII. yüzyılda ele alındığı ve bu gelişmede Şehâbeddin el-Karâfî'nin önemli rolü olduğu anlaşılmaktadır. Karâfî tarafından müstakil bir problem halinde ele alınmakla birlikte telfik kelimesi muhtemelen VIII. (XIV.) yüzyılın sonlarında fıkıh usulü terimi haline gelmiştir. IX. (XV.) yüzyılın son yarısından itibaren özellikle Dimaşk-Kahire eksenindeki bölgede telfikin gerek fıkıh usulü ve fetva eserlerinde gerekse ilgili risâlelerde yoğun biçimde işlendiği görülmektedir. Telfik, modernleşme sürecinin öncesindeki yaklaşık üç asır boyunca fıkıh usulünün en canlı tartışma alanlarından biri olmuştur. Bu dönemde telfik tartışmalarına her mezhepten fakihler katılmakla birlikte ilgili literatürde adı geçen bölgede yaşamış İbn Nuceym, İbn Abdülazîm el-Mekkî, Şürûnbülâlî ve Abdülganî en-Nablusî gibi Hanevî fakihlerinin ağırlıkta bulunduğu görülmektedir.

Telfike hiçbir şekilde izin verilmemesini isteyen Nablusî, Seffârî'nî, Şürûnbülâlî gibi fakihler görüşlerini temellendirirken daha ziyade sedd-i zerâi' ilkesine dayanmaktadır. Bu anlayışa göre telfike cevaz verildiği takdirde bu yöntem sadece mukallidin daha az yükümlülük getiren hükümler elde etmek amacıyla kullanacağı bir vası-

TELFİK

taya dönüşecek, bu durumda yalnız mezhepler değil aynı zamanda şeriatın değişmez hükümleri ve gayeleri de zarar görecektir, nihayetinde İslâm'ın ortaya koyduğu nizamın tamamen işlevsiz kalacağı bir toplum ortaya çıkacaktır. Meselâ telfik sayesinde şahitsiz, mehirsiz ve süreli / geçici nikâh akidleri sahih kabul edilebilecek, bütün mezheplerin yasakladığı birtakım hileli uygulamalar câiz sayılacaktır. Şehâbeddin el-Karâfi, Emîr Pâdişah, Mer'î b. Yûsuf el-Kermî gibi müellifler, bu eleştiriler karşısında şeriatın insanların iyiliğini ve çıkarlarını gözetmesine mani teşkil etmediğini ve en hafif yükümlülüğü getiren dinî hükümü tercihin Hz. Peygamber'in teşvik ettiği bir tavır olduğunu vurgulamıştır.

Telfike cevaz veren usul âlimlerinin büyük çoğunluğu bu yöntemin ancak belirli sınırlar dahilinde meşrû sayılabileceğini kabul etmektedir. Geç klasik dönem literatüründe yer verilen bu sınırların başında icmâa muhalif olmamak, şeriatın esas ve gayelerini, verilmiş yargı kararlarını işlevsiz hale getirmemek yer alır. Telfike fûrû-i fıkıh sahasının başlıkları açısından getirilen bazı sınırlamalar ise kul hakları, malî ibadetler ve kadın-erkek ilişkileri gibi konularda mukallide mezheplerin daha az yükümlülük getiren görüşleri almasını yasaklamaktadır. Telfik tartışmaları mezhebin mahiyetinin, mezhep çevresinde oluşan kurumlaşmaların işlevlerinin ve mezheplerin mer'î hukuka kaynak olan hükümlerinin değerinin ele alındığı bir alan meydana getirmiştir. Özellikle İbn Teymiyye çizgisi, ehl-i hadîs Şâfiîliği ve daha sonra ortaya çıkmaya başlayan Dihlevîlik ile Vehhâbîlik gibi tecdid hareketlerinin etkilerinin yansıdığı bu tartışma alanı, İslâm medeniyetinin geç klasik döneminde fıkıh ilminin geldiği durumun eleştirildiği bir çerçeve sağlamıştır.

Modern İslâm düşüncesinin özellikle erken döneminde işlenen başlıca konular arasında bulunan telfik, bir taklit yöntemi olmasına rağmen modern dönemde mukallidin belirli meselelerde başvurduğu bir çözüm niteliğinden çıkarılarak bir ictihad ve kanunlaştırma yöntemi olarak tasavvur edilmiştir. Bu çerçevede yakın dönem literatüründe ictihadda telfik ve kanunlaştırmada telfik gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Telfik lehine geç klasik dönemde geliştirilen görüşler, modernleşme sürecinde bir yandan İslâm toplumlarındaki mezhep ve fıkıh anlayışını eleştirmek, diğer yandan Batı kaynaklı kanunlaştırma çalışmalarına karşı alternatif üretmek için kullanılmıştır. Telfik sayesinde müslüman-

ların kendi tarihlerinden yola çıkarak modern dünyanın ihtiyaçlarına uygun çözümler üretebileceği görüşü, Batı kanunlarını tercüme etme teklifi kadar fikrî ve politik maliyeti düşük bir yöntem sunmaktadır. Zira telfik vasıtasıyla kısa sürede hem modern dünyanın gereklerini büyük ölçüde karşılayan hem de bütün öğeleri İslâm medeniyetinden istifadeyle meydana getirilen bir kanun metninin hazırlanması mümkün olmaktadır. Bu dönemde telfikin yararlandığı kaynak dört mezhebin birikimiyle sınırlı tutulmamış, İslâm'ın ilk nesillerine mensup fakihlerden, erken dönem fıkıh çevrelerinden ve Ehl-i sünnet dışı mezheplerden yararlanılabileceği ile sürülmüştür. Günümüz İslâm dünyasında kanunlaştırma faaliyetlerinin yanı sıra özellikle yüksek yargı kararlarında ve İslâm ekonomisi çalışmalarında telfike başvurulmaktadır. M. Reşid Rızâ'nın *Muhâverâtü'l-muşlih ve'l-mukallid* adlı eserinin *Mezâhibin Telfiki ve İslâm'ın Bir Noktaya Cem'i* başlığıyla tercümesi (tcr. Ahmed Hamdi Akseki, İstanbul 1332; Hayreddin Karaman, Ankara 1974, İstanbul, ts., 2003), bu kavramın gerek II. Meşrutiyet gerekse Cumhuriyet döneminde gündeme gelmesinin başlıca sebeplerindendir. Söz konusu eser üzerinden modern İslâm düşüncesinin iddiaları tartışılırken telfik kavramı da ele alınmış, ancak temas edilen konular arasında genellikle tâli bir unsur şeklinde kalmıştır.

Öte yandan telfik fûrû-i fıkıh terimi olarak değişik konularda kullanılmakta ve bu kullanımların hepsi iki veya daha fazla şeyi birleştirme unsurunu ihtiva etmektedir. Meselâ hayız durumundaki kesinti sürelerini çıkarıp kanama sürelerini bir araya getirerek âdet dönemini hesaplamayı, farklı vasıta ve aşamalarla gerçekleştirilmiş yolculuklarda katedilen mesafeleri birleştirip sefer hükmüne dair karara varmayı ve bir dava hakkındaki farklı şahitlik türlerini yahut farklı muhtevadaki beyanları birleştirerek bu dava için gereken şehâdet şartlarını tamamlamayı ifade etmek üzere telfik terimi kullanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Şehabeddin el-Karâfi, *el-İhkâm* (nşr. Abdülfetâh Ebû Gudde), Halep 1387/1967, s. 250-251; a.mlf., *Nefâ'isü'l-uşûl fi şerhi'l-Maḥşûl* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmecûd – Ali M. Muavvaz), Mekke 1418/1997, IX, 4148-4149; Bedreddin ez-Zerkeşi, *el-Bahrü'l-muḥîl* (nşr. Abdüssettâr Ebû Gudde), Küveyt 1413/1992, IV, 312-328; İbnü'l-Hümmâm, *et-Taḥrîr fi uşûli'l-fıkḥ*, Kahire 1932, s. 551-552; İbn Emîru Hâc, *et-Taḥrîr ve't-taḥbir*, Bulak 1316, III, 350-353; Emîr Pâdişah, *Teyisirü't-Taḥrîr*, Kahire 1351, IV, 253-255; Muhammed b. Ab-

dülâzîm el-Mekkî, *el-Kavlü's-sedîd fi ba'zî mesâ'il-i'l-ictihâd vet-taklîd* (nşr. Câsim el-Yâsîn – Adnân er-Rûmî), Mansûre 1412/1992, s. 79-115; Şürûnbülâfi, *el-İkdü'l-ferîd li-beyâni'r-râciḥ mine'l-hilâf fi cevâzi't-taklîd*, Süleymaniye Ktp., Aya-sofya, nr. 1184, vr. 85^b-104^a; Ahmed b. Muhammed el-Hamevî, *Risâletü'd-dürri'l-ferîd fi beyâni hûkmi't-taklîd* (nşr. Abdülkerîm b. Ömer eş-Şikâkî), Şârika 1430/2009, tür.yer.; Pîrîzâde İbrâhîm, *Ġâyetü't-taḥkîk fi 'ademi cevâzi't-telfîk ve't-taklîd*, Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 420/4, vr. 55^b-61^a; Abdülğani b. İsmâil en-Nablûsî, *Hulâsa-tü't-taḥkîk fi beyâni hûkmi't-taklîd ve't-telfîk*, İstanbul, ts. (Mektebetü'l-İşık), s. 1-28; Seffârîni, *et-Taḥkîk fi buḥlâni't-telfîk* (nşr. Abdülâzîz b. İbrâhîm ed-Dahîl), Riyad 1418/1998, tür.yer.; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muḥtâr* (nşr. Hüsâmeddin b. M. Sâlih el-Ferfûr), Dimaşk 1421/2000, I, 244; M. H. Kerr, *Islamic Reform: The Political and Legal Theories of Muḥammad 'Abduh and Rashîd Riḍâ*, California-London 1966, s. 216-217; M. Ahmed Ferec es-Senhûrî, "Mezheplerin Hükümleri Arasında Telfik", *İctihad, Taklîd ve Telfik Üzerine Dört Risale* (haz. Hayreddin Karaman), İstanbul 1982, s. 227-282; M. Saîd b. Abdurrahman el-Bânî, *'Umdetü't-taḥkîk fi't-taklîd ve't-telfîk* (nşr. Hasan es-Semâhî Süveydân), Dimaşk 1418/1997, tür.yer.; N. J. Coulson, *A History of Islamic Law*, Edinburg 2001, s. 197-200; Özgür Kavak, *Reşid Rızâ'nın Fıkıh Düşüncesi Çerçevesindeki Görüşleri* (doktora tezi, 2009), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 254-256; M. Reşid Rızâ, "el-Muhâverâtü't-tâsi'a: et-Taklîd ve't-telfîk ve'l-icmâ", *el-Menâr*, IV/10, Kahire 1319/1901, s. 361-391; A. Layish, "The Contribution of the Modernists to the Secularization of Islamic Law", *MES*, XIV/3 (1978), s. 263-277; a.mlf., "Talfik", *EI*² (İng.), X, 161; S. M. Quadri, "Traditions of Taqlid and Talfik", *IC*, LVII/2 (1983), s. 123-145; *Mecelletü Mecma'i'l-fıkhi'l-İslâmî*, VIII/1, Cidde 1415/1994, s. 41-640; L. Wiederhold, "Legal Doctrines in Conflict: The Relevance of Madhhab Boundaries to Legal Reasoning in the Light of an Unpublished Treatise on Taqlid and Ijtihad", *Islamic Law and Society*, III/2, Leiden 1996, s. 234-304; B. Krawietz, "Cut and Paste in Legal Rules: Designing Islamic Norms with Talfik", *WI*, XL/1 (2002), s. 3-40; Wael b. Hallaq, "Talfik", *EI*² (İng.), X, 161; "Telfik", *Mv.F*, XIII, 286-294.

EYYÜP SAİD KAYA

TELHİS

(bk. MUHTASAR).

TELHİS

(تلخیص)

Osmanlı Devleti'nde
sadrâzâmın padişaha gönderdiği
arz ve raporları ifade eden
belge türü.

Sözlükte "özetlemek, hulâsa çıkarmak" anlamına gelen **telhîs** kelimesi Osmanlı bürokrasisinde sadrazâmın padişaha tür-lü meselelerle ilgili yolladığı tezkere veya